

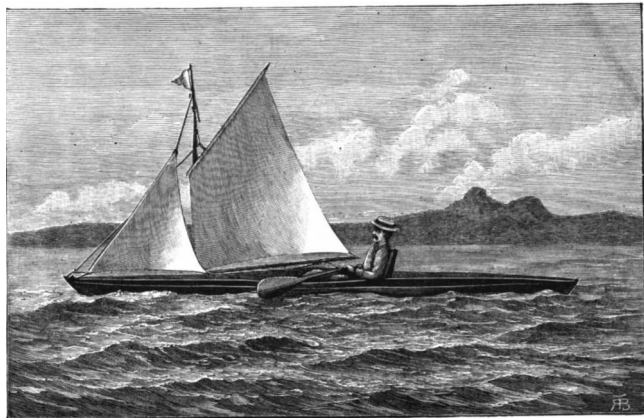
Jaktkanot, en ung klassiker i Blekinge.

En besökare i östra Blekinge och kusten söder om Kalmar kan notera en ovanlig båttyp i många hamnar och lägen, i kåsor, en halvdäckad kanotliknande roddbåt, som ibland har mast och loggert- eller sprisegel. Den kallas för jaktkanot och har en historia som går tillbaka till 1800-talet.

Längs Sveriges långa kust påträffar man båttyper som utvecklats under många århundranden till vad som är optimalt för just den aktuella kuststräckan. Vi har bohusjullen, blekingeekan, kostern, snipan, osv. Jaktkanoten skiljer sig från alla dessa genom sin sena tillkomst. Den tillskrivs en marinofficer i Karlskrona, Carl Smith, 1843 – 1928. Han var en aktiv båtkonstruktör och på Sjöhistoriska museet i Stockholm finns det över 900 båtritningar från hans ritbord.

Denne Carl Smith blev kommenderad att tjänstgöra på ångkorvetten Gefle som skulle till Medelhavet för att bistå svenskar under den fransk-tyska kriget 1871 – 1872. På Malta såg Carl Smith en ovanlig kanot. Det var en systerbåt till Rob Roy, den långfärdskanot som skotten och äventyraren John Mac Gregor lät bygga 1865 inspirerad av inuitiska båtar. Med 15-fotskanoten Rob Roy tog sig John Mac Gregor under tre månader runt i norra Europa och publicerade veckorapporter om sina äventyr.

En andra resa under två månader i en 14-fots version av Rob Roy gjorde MacGregor än mer välkänd. Den längsta resan var år 1868 och den tog honom till Egypten och Mellanöstern och var fylld av upplevelser och faror. Han blev bl.a. tillfångatagen av araber som bar honom, sittande i sin kanot, till sin lokale shejk, som han dock efter muta blev god vän med. Han kunde därför fara vidare

Systerbåten till Rob Roy kunde Carl Smith köpa på Malta och den togs sedan hem till Karlskrona där Carl Smith ritade av och studerade båtens linjer. Det ska tilläggas att Carl Smith var den som tog kanotsporten till Sverige och ritade många kanoter och segelkanoter samt mindre segelbåtar.

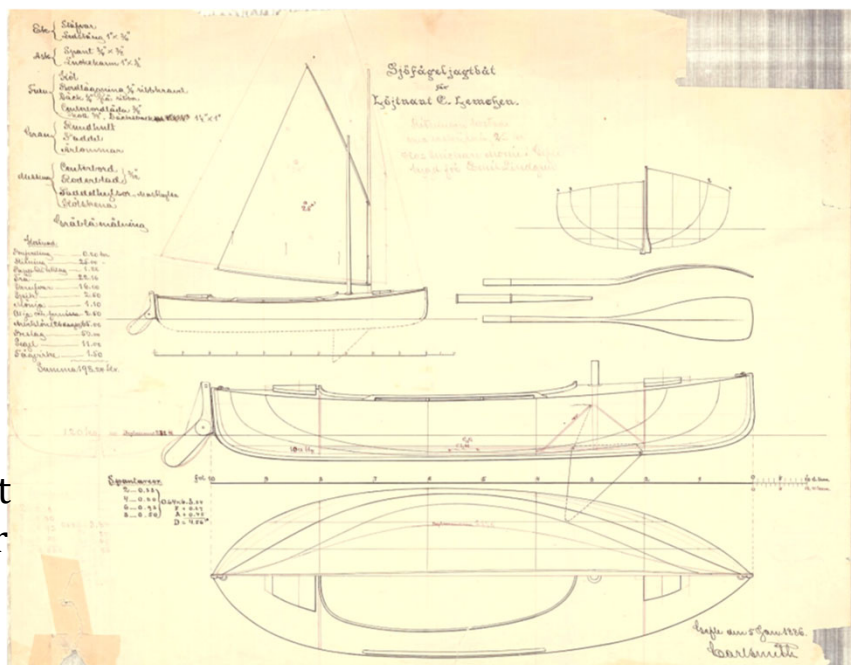
Capture of the Rob Roy on the River Jordan

De linjer som Carl Smith tog från båten Rob Roy utvecklade han vidare hemma i Karlskrona och byggde flera exemplar i klassiskt kanotstil med ribbstomme och duk. Den lokala befolkningen insåg snabbt fördelen med den nya båttypen vid sjöfågeljakt och det byggdes ett flertal för detta ändamål. Efter sekelskiftet togs byggandet av det som nu började kallas jaktkanot upp av Johan Mårtensson och hans bröder på Östra Hästholmen. Det blev en lite bredare snipa där man använde tunn ek i bordläggningen och granvirke i däck som omslöt sittbrunnen. När paddeln ersattes av åror är oklart, men åror blev snabbt standard.

Bertil Andersson i Björkenäs har dokumenterat linjerna för många jaktkanoter som han hittat i Blekinge. Hans ritningar utgör idag den bästa källan för den som vill bygga den blekingska jaktkanoten.

Vid en snabb genomgång av de 900 ritningar från Carl Smith som finns på Sjöhistoriska museet kunde bara en ritning återfinnas med jaktkanotens linjer. Se bild till höger. Carl Smith var en flitigt anlita konstruktör. 1882 byggdes kanoten "Helsa", en konstruktion som fick många efterföljare.

Samma år, 1882, byggdes en segelkanot "Carmen" av Carl Smiths typ "Helsa" för marinläkaren Karl Rudbergs räkning. Denne ingick i besättningen på fregatten Vanadis på dess världsomsegling 1883 – 1885. Kanoten Carmen togs med på denna segling och fick användning i bl.a. Patagonien.

Carl Smith i kanotyachten RARA 1915

Jaktkanoten på bilden nedan är den sista jaktkanoten som bröderna Mårtensson byggde på Östra Hästholmen. Dess oklanderliga finish och de exklusiva val av träslag som gjordes för bygget har medfört att båten blivit ett smycke på land som för närvarande gläder ägaren Bengt Göran Bengtsson.

Min svägerskas släkting Bengt Göran har sommarhus i Kristianopel och här välkomnar han mig i sitt nya extra hus innan vi tar en tur längs kusten.

Första anhalten blir Björkenäs där vi tar oss till Bertil Anderssons båtverkstad vid stranden, en oas av natur och hav.

Genom fönstren kan vi se två fina jaktkanoter, målade korrekt i tjuvskyttegrått och med nedersta borden tjärade. Inombords är träet behandlat med en blandning kallad roslagsmahogny. Bertil Anderssons betydelse för jaktkanotens fortlevnad har varit mycket stor.

Färden vidare gick mot Torhamn, men Lenas café ut mot udden hade stängt så det fick bli Café Måsen i hamnen.

Var sin bakad potatis med massor av Skagenröra och räkor blev den perfekta lunchen, med utsikt över fjärden där gässen gick stora i stormen Floris spår.

I Torhamn ligger tre jaktkanoter, alla byggda lokalt i glasfiberarmerad plast. Jaktkanoter har byggts på flera sätt, förutom den vanligaste klinkmetoden, också dukfibertäckta på ribbstomme, i kravell och även i plast. De vackra linjerna är tidlösa och avslöjar jaktkanotens lätt drivna skrov vilket gjorde båten till den bästa vid den årliga jakten på sjöfågel vid kusten. Vart man än rör sig i östra Blekinge ser man ofta jaktkanoter vid bryggor och uppdragna på land.

Den goda lunchen medförde ett visst behov av lugn och ro vilket promenaden i hamnen gav oss. Dock medförde det även ändrade planer så den fortsatta färden till Östra Hästholmen fick ställas in och det blev hemfärd istället, till Kristianopel respektive Knipehall, Lösen.

Några dagar senare genomförde en av oss med hustru ett besök på Östra Hästholmen och bröderna Mårtenssons varv, där mer än 900 jaktkanoter byggdes efter starten 1911.

Bröderna Mårtenssons båtbyggeri

Båtbyggeriet uppfördes 1934. Stenbryggor och kaj tillkom under 1940-talet. Slipanordning, båtvagga och wirespel anlades i början av 1950-talet.

Bröderna Hugo, Karl och Göte byggde här ca tusen båtar - jaktkanoter, snipor och blekingsekor. Båtarna byggdes i trä, huvudsakligen ek eller fur. Tidigare hade bröderna, liksom deras far Johan Mårtensson och farfar Märten Olsson, byggt blekingsekor och vrakekor på andra "byggeplatser". Bröderna förde vidare traditionen, och utvecklade dessutom jaktkanoten och senare motorsnipan, båtar som är utvecklade för att tillgodose skärgårdsbefolkningens behov av sjövärdiga, smidiga och lättmanövrerade båtar i den ofta grunda blekingiska skärgården. De sista båtarna byggdes i slutet av 1980-talet.

Båtbyggeriet med byggnaderna, tillhörande utrustning, fasta och lösa inventarier, är genomgående mycket välbevarade och berättar om en betydelsefull blekingisk hantverkstradition.

Bröderna Mårtenssons båtbyggeri är ett byggnadsminne och skyddas enligt kulturmiljölagen genom beslut av Länsstyrelsen 1997.

Anläggningen och området är i privat ägo. Underhåll och skötsel görs ideellt, med bidrag från Länsstyrelsen. Besök gärna byggnadsminnet men visa största hänsyn.

Området beträds på egen risk. Det är förbjudet att utan tillstånd använda eld inom området. Slipspel, slipvagn och andra anläggningsdelar får inte vidröras.

13 fots JAKTKANOT

Ritad av Bertil Andersson

